

IVN, vereniging voor natuur- en milieueducatie

*Natuur- en milieueducatie in
Nationale Parken en andere
beschermde natuurgebieden*

Verslag van een bijeenkomst rond de afronding
van een tweetal projecten

Inhoudsopgave

Voorwoord

Programma bijeenkomst

Een korte schets van de projecten en voorstellen voor het werken met de projectresultaten in de praktijk.

Dhr. drs. G.J. Jutten,
beleidscoördinator IVN, vereniging voor natuur- en milieueducatie.

Wat leren we meer specifiek van een project als 'Onderwijs en Nationale Parken'?

Mevr. dr. M.J.A. Margadant-van Arcken,
Onderzoeks- en adviesbureau Mens-Dier-Milieu.

Natuur- en milieueducatie en haar plaats in Nationale Parken

Dhr. C.F. Kleisterlee,
voorzitter van de Voorlopige Commissie Nationale Parken.

Betekenis van beide projecten voor de ontwikkeling van natuur- en milieueducatie

Mevr. G.W. van Montfrans-Hartman,
voorzitter van het IVN, vereniging voor natuur- en milieueducatie.

Natuur- en milieueducatie in Nationale Parken en andere beschermde natuurgebieden.

Korte beschrijving van de projecten en een lijst met producten.

Voorwoord

In de afgelopen 2 jaar is intensief gewerkt aan de uitvoering van een tweetal projecten met betrekking tot natuur- en milieueducatie.

Beide projecten zijn gebaseerd op het beleid inzake Nationale Parken en andere beschermde natuurgebieden.

Het project "Onderwijs en Nationale Parken" betreft een experimenteel ontwikkelingsproject gericht op brugklassen in het voortgezet onderwijs. In drie proefgebieden werden ervaringen opgedaan, waarbij door mevrouw dr. M.J.A. Margadant-van Arcken onderzoek werd gedaan naar de mogelijkheden die nationale parken bieden voor natuurgerichte natuur- en milieueducatie.

Het project "Deskundigheidsbevordering natuur- en milieueducatie in natuurgebieden" omvatte diverse trainingen en studiedagen voor voorlichters, educatief medewerkers en terreinbeheerders. Deelonderwerpen waren ondermeer "Excursietechnieken", "Evaluatie" en "Milieu van de natuur".

Beide projecten zijn medio 1992 afgerond. De resultaten zijn vastgelegd in een tweetal projectmappen.

Op 20 augustus 1992 zijn deze projectmappen door de voorzitter van het IVN, mevrouw G.W. van Montfrans-Hartman aangeboden aan de staatssecretaris van Natuurbeheer drs. J.D. Gabor en aan de voorzitter van de Voorlopige Commissie Nationale Parken, de heer C.F. Kleisterlee.

Bij gelegenheid van deze aanbieding zijn door het IVN en door de onderzoekster mevrouw Margadant enkele projectresultaten toegelicht, ook in het perspectief van toekomstige activiteiten.

Juist vanwege dit perspectief naar de toekomst zijn de teksten van deze inleidingen gepubliceerd in een verslag.

Amsterdam, september 1992

IVN, vereniging voor natuur- en milieueducatie
Postbus 20123
1000 HC Amsterdam

Bijeenkomst

Natuur- en milieueducatie (NME) in nationale parken en andere beschermde natuurgebieden.

Afronding van een tweetal ontwikkelingsprojecten.

20 augustus 1992
Kasteel Groeneveld te Baarn
10.00 - 12.00 uur

PROGRAMMA

9.30 uur	Aankomst, koffie.
10.00 uur	Welkomswoord door ir. G.J.P. Jansen, adjunct-directeur NBLF van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij.
10.10 uur	Een korte schets van de projecten:
a. Deskundigheidsbevordering NME;
b. Onderwijs en Nationale Parken.
Voorstellen voor het werken met de projectresultaten in de praktijk, door drs. G.J. Jutten, beleidscoördinator IVN, vereniging voor natuur- en milieueducatie.
10.25 uur	Het onderzoek toegelicht: wat leren we meer specifiek van een project als "Onderwijs en Nationale Parken" door mevrouw dr. M. Margadant-van Arcken.
10.45 uur	Natuur- en milieueducatie en haar plaats in de Nationale Parken door de heer C.F. Kleisterlee, voorzitter van de Voorlopige Commissie Nationale Parken.
11.00 uur	Koffie.
11.15 uur	Betekenis van beide projecten voor de ontwikkeling van NME: een visie vanuit het IVN, vereniging voor natuur- en milieueducatie.
Aanbieding van de projectmappen door mevrouw G.W. van Montfrans-Hartman, voorzitter van het IVN, aan de staatssecretaris voor Natuurbeheer de heer drs. J.D. Gabor en aan de voorzitter van de VCNP, de heer C.F. Kleisterlee.
11.30 uur	Dankwoord staatssecretaris drs. J.D. Gabor.
12.00 uur	Aperitief.
12.30 uur	Lunchbuffet.

Een korte schets van de projecten en voorstellen voor het werken met projectresultaten in de praktijk

Dhr. drs. G.J. Jutten

Afronding van een tweetal projecten.

A. DBV-NME-Natuur: gestart begin 1990, dus looptijd 2½ jaar.

Jaarlijks was een budget van ca. 70.000 beschikbaar, in totaal ca. 175.000.

Centraal in dit project staat de deskundigheidsbevordering inzake NME in beschermde natuurgebieden, in nationale parken. Directe doelgroepen zijn:

- boswachters / toezichthouders
- beheerders bezoekerscentra/musea
- vrijwilligers (IVN o.a.)
- ed. medewerkers / provinciale consultants
- leden overlegorganen, werkgroepen VE in het bijzonder.

De basisopzet bestond uit:

- een jaarlijks landelijke studiedag
- meerdaagse trainingen

waarbij dit project = feitelijk fase 1 = vooral nadruk legt op "werkvormen, methoden en technieken". (fase 2 hierna met nadruk op samenwerking, netwerken).

De producten:

1. een opstartcursus voor nieuwe werkgroepen VE: de cursus is ontwikkeld, eenmaal gegeven en er is een informatieboek bij vervaardigd.
2. een nascholingscursus voor natuurgidsen in N.P.: de ontwikkeling van een cursus incl. toetsing in de praktijk, waarin bepaalde werkvormen kunnen worden ingeoeft (20 activiteiten), een video met leersituaties en een handleiding bij die video met 7 suggesties voor gebruik.
3. een nascholingscursus "milieu in de natuurexcursie": ontwikkeling van een cursus, incl. praktijktoetsing, waarin een 20-tal leertaken rond zaken als verzuring, verdroging en vermessing aan de orde kwamen, met achtergrondinformatie en werkbladen.
4. een tweetal landelijk studiedagen:
één over "VE bij natuurgerichte recreatie" te Eerbeek en één over "evaluatie van nme-activiteiten" te Driebergen.
Bij, resp. van deze studiedagen zijn readers en verslagen samengesteld.

Deze laatste verslagen zijn los verkrijgbaar (primair studiedag-deelnemers). De modulen/katernen behorend bij de beide nascholingscursussen, inclusief de video, maken deel uit van de kadermap "Excursies" die aan de staatssecretaris zal worden aangeboden. Het informatieboek bij de opstartcursus is daaraan toegevoegd.

Al deze materialen/hulpmiddelen zijn uitgetest in de praktijk. Dit praktische ontwikkelingswerk heeft ervaringen opgeleverd én producten die een goede basis vormen voor na- en bijscholing m.b.t. NME in natuurgebieden / en nationale parken.

B. Onderwijs en Nationale Parken: gebaseerd op het VCNP-advies inzake een "onderwijsgericht aanbod NME, een benadering vanuit nationale parken (maart 1990). Dit project startte na de zomer van 1990, een looptijd van 18 maanden. Totaal budget: 300.000.

Centraal in dit project staat de experimentele ontwikkeling van een natuurgerichte NME vanuit het nationale parkenbeleid, specifiek gericht op brugklassen in het VO aansluitend bij vak biologie).

Directe doelgroepen zijn:

- leerkrachten biologie VO
- leerlingen brugklassen VO
- ed. medewerkers, vrijwilligers NME, provinciale consultants
- leden overlegorganen, in het bijzonder werkgroepen VE.

De basisopzet bestond uit:

- het ontwikkelen en daadwerkelijk uittesten in 3 proefgebieden van lessen "op zoek naar de natuur" (3 proefgebieden: Zuid-Kennemerland, Hamert en Rotterdam.)
- het op wetenschappelijk verantwoorde wijze onderzoeken en beschrijven van deze leeractiviteiten
- het samenstellen van suggesties en aanbevelingen t.b.v. de ontwikkeling en uitvoering van een natuurgericht NME-aanbod voor andere dan de 3 proefgebieden.

Hier dus minder het materiaal centraal, maar meer het opdoen én overdragen van kennis en ervaring, van belang voor nieuwe ontwikkelingen inzake een VO-aanbod vanuit alle nationale parken en andere beschermde natuurgebieden.

Marjan Margadant gaat hierop nader in.

De beschrijving van de opzet van het project, het onderzoeksverslag, diverse suggesties en aanbevelingen zijn opgenomen in de ontwikkelmap "Op zoek naar de natuur". Daarin zijn de proeflessen die gegeven zijn in de drie proefgebieden eveneens opgenomen. Ook deze map zal aan de staatssecretaris worden aangeboden.

Het vervolg:

Beide projecten leverden materialen op, kennis en inzicht, die benut kunnen én zullen gaan worden in het NME-werk in de komende jaren. In concreto:

1. Deskundigheidsbevordering, na- en bijscholing van vrijwilligers én de beroepskrachten die in de NME actief zijn.
 - Deels aansluitend bij of onderdeel uitmakend van/geïntegreerd in bijv. het natuurgidsencursuswerk, en de docenten-opleiding daarvan.
 - Deels in cursuswerk dat samen met bijv. SBB, Natuurmonumenten en de Landschappen wordt georganiseerd voor toezichthouders, excursieleiders, boswachters.
 - Deels door te stimuleren dat per nationaal park in het jaarlijkse werkplan daarvoor concrete activiteiten in het eigen parkprogramma worden opgenomen.
2. Ontwikkeling en realisatie van concrete op het VO gerichte activiteiten, waarbij het accent op de natuurgerichte NME wordt gelegd.
 - Deels door integratie van/koppeling van de opgedane expertise met de in het meerjarenplan NME-O te ontwikkelen plannen (structurele inbedding).
 - Deels door te stimuleren dat per nationaal park in het jaarlijkse werkplan concrete op VO-gerichte activiteiten worden opgenomen.

Medio november a.s. zal de expertise uit het project Onderwijs en Nationale Parken worden overgedragen op een werkconferentie voor leerkrachten uit het VO enerzijds en NME-werkers op lokaal/provinciaal niveau, inclusief die van de nationale parken, anderzijds.
3. Bevorderen van verdergaand onderzoek en een verdere ontwikkeling en verdieping van die elementen die bij deze projecten als belangrijk naar voren kwamen.

Daarbij o.a. denkend aan een verdere verdieping in het bestaande natuurbeeld bestaat bij de inwoners in dit land, de reële situatie van de natuur én wat e.e.a. kan/moet betekenen voor de nme.

**Wat leren we meer specifiek van een project als
"Onderwijs en Nationale Parken"?**

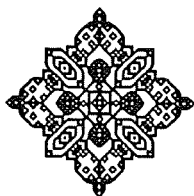
Bijeenkomst "NME in nationale parken en
andere beschermde natuurgebieden"
Kasteel Groeneveld te Baarn
20 augustus 1992

dr. M.J.A. Margadant-van Arcken

Vijverlaan 5

7975 BW Uffelte

tel: 05215 - 1442

Onderzoeks- en Adviesbureau
'Mens-Dier-Milieu'

In mijn toelichting voor vandaag zal ik eerst een beknopt overzicht geven van het onderzoek en het ontwikkelde lesmateriaal. Daarna zal ik de belangrijkste onderzoeksresultaten bespreken, vooral wat betreft hun beleidsrelevantie. Daarbij moet ik uiteraard meteen het voorbehoud maken dat ik dit doe vanuit een theoretisch-pedagogisch perspectief.

Overzicht

Het doel van het Project "Onderwijs en Nationale Parken" was het ontwikkelen van een toetsbaar natuur- en milieu-educatief aanbod, aansluitend op het Nationale Parken beleid, met een natuurgerichte inhoud. Met een toetsbaar natuur- en milieu-educatief aanbod wordt hier bedoeld dat door middel van onderzoek werd nagegaan in hoeverre de nieuw ontworpen educatieve activiteiten voldoen aan de gestelde bedoelingen. Deze bedoelingen waren onder andere:

- a. Het stimuleren van natuurbeleving en betrokkenheid bij natuur en milieu.
- b. Het vergroten van vaardigheden om de omgeving waar te nemen.

Zoals bekend waren voor dit project drie proefgebieden aangewezen: de nationale parken "De Hamert" en "Zuid-Kennemerland" en de stad Rotterdam als contrasterend stedelijk gebied.

Voor ieder proefgebied is een lessenserie ontwikkeld die bestaat uit drie fasen:

1. Voorbereidingslessen in de klas. Tijdens deze lessen denken de leerlingen (en onvermijdelijk ook de docenten) na over het begrip natuur en de betekenissen van natuur. Bovendien wordt er informatie gegeven over de flora en fauna van het betreffende gebied.
2. Activiteiten buiten. Deze activiteiten zijn (achteraf gezien helaas) identiek voor alle drie gebieden. In totaal zijn er zes opdrachten, die in twee groepen uiteen vallen: "Mensen en natuur" en "Planten en dieren". In het kader van "Mensen en natuur" tekenen de leerlingen een stukje landschap naar keuze, luisteren ze gedurende twee minuten naar geluiden en interviewen ze voorbijgangers. In het kader van "Planten en dieren" onderzoeken ze diertjes in de bodem en uit struiken en bomen en inventariseren ze een planten- of dierentekent. Voor de stad is hieraan nog een onderzoekje naar waterdieren toegevoegd.
3. Verwerkingslessen in de klas. Aan de hand van vragen wordt een nabespreking gehouden van de activiteiten buiten. Vervolgens maken de leerlingen een poster en/of een verslag, waarin ze hun ervaringen en de resultaten van de buitenactiviteiten verwerken.

De vraagstelling van het onderzoek was als volgt geformuleerd:

1. Welke waarde heeft natuurgerichte natuur- en milieu-educatie in de eerste (en tweede) klas van het voortgezet onderwijs?
2. Welke mogelijkheden bieden: a. nationale parken en andere grote natuurterreinen, b. natuurrijke plekken in de directe omgeving van de school, voor het realiseren van natuurgerichte natuur- en milieu-educatie?

Het onderzoek werd uitgevoerd in de maanden mei-juni en september-oktober 1991. Als onderzoeksmethoden werden deelnemende ervaring (participerende observatie) en kwalitatieve analyse gebruikt. In totaal werkten zes scholen mee aan dit onderzoek: één ITO/LBO school, één IVO/MAVO, één MAVO en drie HAVO/VWO scholen. De populatie van dit onderzoek omvat 722 leerlingen, 15 docenten en enkele technisch onderwijsassistenten.

Resultaten en conclusies

De voorbereidingslessen zijn door de meewerkende scholen zeer verschillend of helemaal niet uitgevoerd. De eerste les begint met een klasgesprek over het begrip natuur en de betekenissen van natuur. Een dergelijke start van een lessenserie is vrij ongebruikelijk voor het voortgezet onderwijs. De docenten zagen dit lesonderdeel dan ook niet zo zitten, omdat het "te vaag" en "te filosofisch" zou zijn en moeilijk uitvoerbaar in romoerige klassen. Maar tot verrassing van de docenten, die dit klasgesprek wel gehouden hebben, ging het heel leuk en wisten de leerlingen veel te vertellen. De rest van deze eerste les wordt besteed aan een twaalfstal plaatjes die de leerlingen kunnen rangschikken van "meest natuur" naar "minst natuur".

Uit de analyse van de onderzoeksgegevens en werkstukken wat betreft de voorbereidingslessen blijkt dat het *overheersende natuurbeeld* bij leerlingen van deze leeftijd neerkomt op de *autonome, biotische natuur exclusief mensen*. Met de term "autonome natuur" worden de zelfregulerende processen in de natuur bedoeld of de natuur zonder menselijke ingrepen. Met "biotisch" wordt de levende natuur bedoeld; de leerlingen noemen dan bossen, planten en dieren. Met de natuur "exclusief mensen" wordt bedoeld dat mensen niet (vanzelfsprekend) tot de natuur behoren.

Bij *betekenissen van natuur* noemt het overgrote deel van de leerlingen als eerste de zuurstofproductie en vuilfiltering van bomen, het feit dat mensen zonder natuur niet kunnen leven en dat natuur belangrijk is voor de gezondheid van mensen. Deze opmerkingen van leerlingen zijn samengevat onder de term "*existentie*". Deze betekenisverlening benadrukt namelijk de natuur als bestaansvoorwaarde voor mensen. Op de tweede plaats noemen leerlingen de natuur als *bron van voeding*, als *leverancier van grondstoffen* en als *economische factor*. Deze betekenis ligt dicht bij de existentiële betekenis van natuur en valt daar zelfs gedeeltelijk mee samen. Maar omdat leerlingen het apart benoemen en

veelal op de tweede plaats zetten, laten ze zien dat ze daaraan toch een iets andere betekenis geven. Op de derde plaats noemen de leerlingen de *recreatieve betekenis* van natuur.

Bij het rangschikken van de plaatjes van "meest natuur" naar "minst natuur" trad er echter iets merkwaardigs op. Alhoewel leerlingen natuur als bron van voeding een tweede plaats geven bij betekenissen, beschouwen zij de plaatjes met productie van voeding niet altijd als natuur. Juist bij die plaatjes heerste het grootste verschil van mening. Men kan hieruit concluderen dat *de mate en omvang van menselijk handelen de meest cruciale en controversiële factor is bij het bepalen of iets wel of geen natuur is.*

Niet alleen voor natuur- en milieu-educatie, maar ook voor het vergroten van het maatschappelijk draagvlak van het Natuurbeleidsplan, is dat een intrigerende conclusie, omdat veel activiteiten gericht zijn op het veranderen van menselijk gedrag. Dat zou betekenen dat het streven naar een genuanceerder natuurbeeld een eerste stap in de richting zou zijn. In dit onderzoek is niet systematisch gekeken naar de *natuurbeelden van docenten*, maar uit losse opmerkingen was wel op te maken dat bij hen een *romantische natuurbeeld* van een autonome natuur zonder menselijke ingrepen als ideaalbeeld fungeert. Dat kan een complicerende factor zijn bij een op de Nederlandse natuur gerichte natuur- en milieu-educatie. In Nederland bestaat immers geen "ongeschonden" natuur meer. Een realistischer natuurbeeld zou daarom op zijn plaats zijn. Maar bij het aantasten van een ideaalbeeld zijn psychische defensiemechanismen in het geding; mensen willen niet graag af van hun romantische natuurbeeld. Toch ben ik van mening dat het verstandig is om in educatie en voorlichting een romantisch natuurbeeld te vermijden en een realistischer natuurbeeld te presenteren. Het televisiespotje van Postbus 51 met de slagzin "Je gooit meer weg dan je denkt" is helaas een duidelijk voorbeeld van Bambi-ecologie.

Zoals reeds vermeld is één van de doelstellingen van het project het stimuleren van natuurbeleving en betrokkenheid bij natuur en milieu. Over het begrip "natuurbeleving" bestaat echter nogal wat verwarring. Docenten blijken natuurbeleving voornamelijk te definiëren als emoties en dan met name gevoelens van positieve affectie voor natuur. Op scholen met een sterke nadruk op cognitieve kennisverwerving hecht men weinig belang aan deze vorm van natuurbeleving, daarentegen wordt aan het kennisaspect - of het leren over natuur - een hoge prioriteit toegekend. Tijdens de buitenlessen bleek dat sommige docenten de opdrachten over mensen en natuur als natuurbeleving interpreteerden en daaraan minder of geen aandacht gaven. De opdrachten over planten en dieren echter werden gezien als dragers van veldbiologische kennis en die opdrachten vonden zij veelal belangrijker.

Beleving is echter veel meer dan gevoelens en emoties. Beleving is ook betekenisverlening en waardetoekenning. Dat maakt dat beleving uitermate belangrijk is voor welk

leerproces dan ook. Leren zonder belevingcomponenten levert loze kennis op; dat wil zeggen: kennis die niet geïntegreerd of verankerd is in de persoonlijke kennisstructuur en vandaaruit geen gevolgen heeft voor het handelen.

Het is in deze betekenis van beleving onmogelijk om in een nationaal park aanwezig te zijn of bezig te zijn met natuurgerichte opdrachten in de stad zónder natuurbeleving. De opdrachten van de buitenlessen bieden dan ook directe en indirecte condities voor concrete natuurbeleving, die onmisbaar zijn om authentiek leren over natuur mogelijk te maken.

Voor de tekenopdracht kiezen de leerlingen veelal met zorg op grond van esthetische overwegingen een stukje landschap om na te tekenen. Deze opdracht richt de aandacht van de leerlingen uitdrukkelijk op het omringende landschap. Om te kunnen tekenen moeten ze heel nauwkeurig kijken. Dat bevordert de bewustwording van het gebied.

De luisteropdracht is voor de leerlingen een openbaring geweest, omdat ze niet gedacht hadden zoveel verschillende geluiden te horen.

Het interviewen van voorbijgangers is voor leerlingen een spannende aangelegenheid, onder andere omdat ze hierin geen ervaring hebben. De voorbijgangers in de stad presenteren de leerlingen een natuurbeeld dat sterk overeenkomt met dat van henzelf, namelijk de natuur als existentiële waarde en als gewaardeerde aankleding van de stad. De wandelaars in nationale parken benadrukken daarentegen de bijzondere waarde van het gebied, waar zij zeer bewust gebruik van maken. De houding van wandelaars in de nationale parken maakt daarom meer indruk op de leerlingen.

Voor de opdrachten over diertjes in het water en de bodem of uit bomen en struiken is het de bedoeling dat de leerlingen de gevonden diertjes determineren en op naam brengen. Deze opdrachten die de docenten uitsluitend als kennisverwerving zien, hebben een geschakeerde natuurgerichte waarde, omdat ze beleving, waarneming en kennis in zich verenigen. De opdrachten richten de aandacht van de leerlingen uitdrukkelijk op de aanwezige dieren. Daarop volgt het nader onderzoeken en het op naam brengen, wat een vorm van kennisverwerving is. Beide aspecten, het waarnemen en het leren, leveren natuurbeleving op die kan variëren van griezelen of bewonderen tot behoedzaam een diertje vangen en daarna weer zorgzaam de vrijheid gunnen.

De opdracht met het plantenvierkant, waarvan de leerlingen het aantal bloeiende en niet-bloeiende planten bepalen en omschrijven, is over het algemeen slecht gemaakt. Ook in dit onderzoek is naar voren gekomen dat bij leerlingen de belangstelling voor dieren veelal groter is dan voor planten. Ik ken de verzuchting van beheerders in nationale parken dat Schotse Hooglanders eigenlijk op commando voor het publiek zouden moeten paraderen. Zowel voor kinderen, jongeren als volwassenen geldt dat de belangstelling

voor dieren veelal groter is dan voor planten. Dat betekent dat dierenwelzijnseducatie een belangrijke peiler onder natuur- en milieu-educatie kan zijn.

De verwerkingslessen zijn door de meewerkende scholen zeer verschillend uitgevoerd. Voor de klassikale nabespreking zijn een aantal aanvullende vragen geformuleerd, waardoor de leerlingen hun eigen antwoorden kunnen vergelijken met de antwoorden van volwassenen op de interviewvragen. Geen van de docenten heeft dit zo uitgevoerd, waarschijnlijk omdat zij ook dit lesonderdeel "te vaag" en "te filosofisch" vonden of als een overbodige herhaling zagen. Uit de verwerkingslessen blijkt tevens dat de leerlingen vrijwel geen relatie zien tussen de voorbereidingslessen en de activiteiten buiten. In het ontwikkelde lesmateriaal zijn de voorbereidingslessen verschillend voor de drie gebieden, maar de opdrachten voor het buitenwerk zijn voor alle gebieden identiek. Dat maakt het moeilijker om verbanden te leggen. Bovendien is daarmee een unieke kans gemist om leerlingen nader kennis te laten maken met de specifieke natuurwaarden en bijzonderheden van een gebied. Het toespitsen van het buitenwerk op de verschillende gebieden verdient dan ook aanbeveling.

Het maken van posters als verwerking van leerresultaten is voor het voortgezet onderwijs eveneens een ongebruikelijke lesvorm. Het belangrijkste probleem dat daarbij naar voren komt, is dat docenten vrijwel niet gewend zijn om samen met leerlingen na te gaan wat er nu eigenlijk geleerd is en hoe dat op een creatieve manier gepresenteerd kan worden.

Uit de posters en verslagen blijkt dat de leerlingen in Rotterdam zich vooral bewust geworden zijn van de vervuilingsgraad en natuuraantasting in de stad. De waarde van dit natuurgerichte project lijkt bij de stadsleerlingen vooral met milieubewustwording te maken te hebben. Wanneer het echter tot de doelstellingen van dit project behoort om leerlingen de natuurwaarden van de stad te leren kennen, zouden deze natuurwaarden ook nadrukkelijk gepresenteerd moeten worden, bijvoorbeeld door middel van deskundige begeleiding op natuurrijke plekken in de stad.

In de werkstukken over de nationale parken doen de leerlingen, naast een - soms plichtsgetrouwe - presentatie van de opdrachtresultaten, tevens verslag van (spectaculaire) vondsten, landschapswaarnemingen, natuurbeleving en natuurwaardering. De leerlingen zijn zich kortom bewuster geworden van de natuurwaarden in een dergelijk gebied, maar ook van de waarde van dit gebied voor henzelf. In enkele gevallen klinkt daarin ook bezorgdheid door over milieuvervuiling. Bij deze laatste leerlingen heeft bewustwording van de natuurwaarden geleid tot bewustwording van de bedreiging van die waarden.

Slechts een klein percentage van de werkstukken presenteert een beginnend besef van ecologische samenhangen. Toch bevatten deze posters en verslagen de indicatie dat nationale parken meer aanleiding geven tot inzicht in ecosystemen en biotopen dan de stedelijke omgeving. Het stedelijke gebied daarentegen leent zich veel meer voor het leren inzien van de menselijke invloed op de aanwezige natuur. Het contrast en de overeenkomst tussen stedelijk gebied en nationaal park zou voor leerlingen heel verhelderend kunnen zijn. Creatieve herhaling en verdere uitwerking van het project in een contrasterend gebied verdient daarom aanbeveling.

Tot besluit

In het eindrapport van het onderzoek heb ik het Project "Onderwijs en Nationale Parken" gekarakteriseerd als een cultuurbotsing en dan met tien stappen tegelijk. Ik weet dat sommigen mij te kritisch gevonden hebben. Het is echter de taak van een wetenschapper om kritisch te zijn en de zaken niet rooskleuriger voor te stellen.

De "tien stappen" bestonden uit veel te veel vernieuwingen ineens. Er moest nieuw lesmateriaal gemaakt worden voor drie verschillende gebieden en voor het hele scala aan voortgezet onderwijs. Bovendien had het project een nieuwe thematiek (nadenken over betekenissen van natuur) en een werkwijze (klassegerekenen, buitenwerk, posters maken) die niet algemeen gebruikelijk zijn voor het voortgezet onderwijs. Voor alle partijen waren dat teveel stappen ineens. Misschien is het vanuit een beleidsstandpunt aantrekkelijk een grootschalig project te starten, maar vanuit een pedagogisch-didactisch perspectief was het veel beter geweest als het project beperkt was begonnen met slechts één à twee schooltypen in één gebied. Op basis van de daarmee verkregen ervaringen en bevindingen had het project stap voor stap uitgebreid kunnen worden naar de overige schooltypen en gebieden. Via de weg van geleidelijkheid had men dan een gevarieerd en gedifferentieerd eindproduct van hoge kwaliteit gekregen, terwijl nu het lesmateriaal en de uitvoering daarvan op vele punten grondig herzien moet worden.

De cultuurbotsing tussen het project en het voortgezet onderwijs manifesteerde zich vooral op het gebied van de scholingsconcepten. Alhoewel vele scholen met de mond een maatschappijgericht scholingsconcept belijden, blijken ze in de praktijk een leerboekgericht scholingsconcept toe te passen, waarbij de inhoud van het schoolvak met name is gericht op de verwante wetenschappelijke discipline(s).

Natuur- en milieu-educatie wordt echter gekenmerkt door een vakoverstijgende multidisciplinaire benadering met veel aandacht voor waardevorming, betekenisverlening, moreel oordelen en het ontwikkelen van mede-verantwoordelijkheid. Daarmee heeft natuur- en milieu-educatie een duidelijke maatschappij- en bestaansgerichte onderwijsopvatting die conflicteert met een strikte leerboek- of wetenschapsgerichte onder-

wijsopvatting. Maar alleen deze vormen van natuur- en milieu-educatie mogen zich sieren met de titel "educatie" in de oorspronkelijke pedagogische betekenis van het woord. Het invoeren van deze vormen van educatie in nationale parken en het voortgezet onderwijs vereist echter wel een grote deskundigheid. Dat betekent dat de educatief medewerkers hoog gekwalificeerd moeten zijn. Zolang natuur- en milieu-educatie nog geen vanzelfsprekend aandachtsgebied in het onderwijs is, zullen dergelijke medewerkers hard nodig blijven. Laat ik zeer "Hollands" eindigen: Ik weet dat het geld kost, maar goede natuur- en milieu-educatie is heden ten dage onmisbaar, onder andere voor het maatschappelijk draagvlak van het Natuurbeleidsplan.

Bijdrage van de voorzitter van de VCNP, dhr. C.F. Kleisterlee
aan de presentatie "Onderwijs en Nationale Parken" dd. 20
augustus 1992 te Kasteel Groeneveld (werktitel: "Natuur- en
milieu-educatie en haar plaats in de Nationale Parken").

Mw. Van Montfrans, Staatssecretaris Gabor, geachte
aanwezigen,

Van het begin af aan zijn educatie en voorlichting conform de
doelstellingen van de IUCN (International Union for the
Conservation of Nature and Natural Resources) belangrijke
functies van Nationale Parken. Aan deze doelstellingen heeft
ook Nederland zich geconformeerd. Eén van de redenen om in de
vorige eeuw het Yellowstone National Park, het eerste
nationale park ter wereld, op te richten was: Dit unieke
gebied op die manier voor het noordamerikaanse publiek te
bewaren. Welnu, als je iets voor de bevolking in stand wil
houden, dan houdt dat toegankelijkheid, openheid naar buiten
en informatieverstrekking in. Met andere woorden: Educatie en
voorlichting.

De commissie heeft vanaf de aanvang van haar werkzaamheden
getracht de educatieve en voorlichtings-doelstelling bij haar
advisering over nationale parken de nodige inhoud te geven
omdat zij van mening is dat educatie en voorlichting
essentiele elementen zijn voor het slagen van het nationale
parken-beleid. Natuurlijk wel evenwichtig afgemeten, omdat
een overmaat aan belangstelling tot een te groot bezoek kan
leiden en op die manier tot verlies aan natuurkwaliteit. Maar
toch, rekening houdend met de aanwezige ecologische
draagkracht, kan er geen Nationaal Park zijn waar geen
invulling wordt gegeven aan de educatieve functie. Dit

vaststellend wil ik wat nader - en beknopt - ingaan op de manier waarop deze functie in de Nederlandse Nationale Parken op dit moment reeds vorm heeft gekregen.

Bij de aanvang van de adviserings-procedure van de Commissie die - zo is te hopen - tot instelling van een Nationaal Park leidt, wordt de situatie in het potentiële parkgebied op diverse aspecten grondig verkend. Een van de te verkennen aspecten betreft educatie en voorlichting. Dit laat de commissie in eerste aanzet doen door haar werkgroep Educatie en Voorlichting die die zij direct bij haar installatie reeds in het leven heeft geroepen.

Dan wordt niet alleen nagegaan wat onder meer de stand van zaken voor wat betreft educatie en voorlichting is, maar ook - en dat is veel belangrijker - wat de mogelijkheden en wensen op dit werkterrein zijn. "Wat gebeurt er al en wie doet het, wat is wenselijk en waar wordt begeleiding en coördinatie gevraagd? De resultaten van de gepleegde expertise zijn voor de Commissie van belang bij de opstelling van haar advies aan de Staatssecretaris over de instelling van een nationaal park.

Wanneer de Staatssecretaris vervolgens mede op basis van het advies van de Commissie besluit het gebied in kwestie de status van "Nationaal Park in oprichting" toe te kennen, dan wordt door het door de Staatssecretaris ingestelde Overlegorgaan begonnen met het opstellen van een beheers- en inrichtingsplan voor het nationaal park dat een geldigheidsduur heeft van ca. 10 jaar. Voorlichting en educatie krijgen daarin ruime aandacht. Doel van zo'n meerjarenplan is de samenhang en kwaliteit van onder meer educatie en voorlichting te waarborgen. Op basis ervan wordt jaarlijks een bestedingenplan opgesteld en wordt voor activiteiten op het gebied van educatie en voorlichting bij het Departement van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij subsidie aangevraagd.

Voorbereidend werk voor de opstelling van het meerjarenplan en de jaarlijkse bestedingenplannen voor educatie en voorlichting vindt plaats door de in ieder park aanwezige werkgroep Voorlichting en Educatie van het Overlegorgaan. Een specifiek voor een nationaal Park danwel een cluster van nationale parken door LNV gesubsidieerde educatieve medewerker met vooral coördinerende taken heeft daarbij een centrale rol. Deze wordt daarbij gesteund door de provinciale consulent natuur- en milieu-educatie van het IVN. Vaststelling van de plannen en het aanvragen van subsidies bij het ministerie is uiteraard een taak van het Overlegorgaan.

Om u een indruk te geven van wat in een meerjarenplan Educatie en Voorlichting te vinden is noem ik een aantal hoofdzaken. Mijn bron is een samenvatting in het B&I-plan van de Groote Peel. Daarin worden doelgroepen beschreven, werkdoelen geformuleerd en opgesomd welke middelen beschikbaar zijn. Doelgroepen zijn bijvoorbeeld intermedairen, het publiek en beleidsbetrokkenen. Tot deze laatste groep behoren onder meer de bestuurders van omringende gemeenten. Bij het publiek ligt de nadruk op de regionale bevolking, op bezoekers van het gebied en op bijzondere groeperingen, zoals belangengroepen, leerlingen van diverse onderwijstypen en jeugd- en jongeren buiten schoolverband. De categorie intermedairen behoeft voor het gehoor van vandaag wellicht weinig toelichting. Dit zijn de mensen die beroepsmatig of als vrijwilliger een educatieve taak vervullen, bij voorbeeld leerkrachten, natuurgidsen en rondleiders.

Aan de opleiding en bijscholing van "intermediaren" kunnen Nationale Parken belangrijke bijdragen verlenen. Dergelijke activiteiten betalen zich als het ware snel terug, omdat aldus opgeleide gidsen of leraren vervolgens in de uitvoering

van educatief werk aan de slag kunnen. Als uitstekend voorbeeld noem ik in dit verband de cursus "Veldwerk in het bos" van de onderwijsconsulent in Drenthe, Geert de Vries. Deze cursus wordt van tijd tot tijd in het Dwingelderveld gegeven. Het doel ervan is leerkrachten te leren zelf bruikbare vormen van veldwerk te organiseren.

Om dit te kunnen leren worden de leerkrachten zelf weer even leerlingen. Op lokatie voeren zij allerlei opdrachten uit, die geschikt zijn voor kinderen tussen 10 en 14 jaar. Bomen herkennen, meten van de groei, het herkennen van dieren enzovoort. Dit lijkt wellicht allemaal heel eenvoudig, maar de praktijk leert dat de leerkracht deze zaken goed in de vingers dient te hebben vooraleer hij met een klas woelige kinderen het bos intrekt. Ook de wijze waarop de diverse doelgroepen moeten worden benaderd krijgt aandacht. Een en ander betekent een aanzienlijke inspanning tijdens de veldwerkcursus.

Niet alleen in het Dwingelderveld, maar in veel Nationale Parken wordt op boeiende wijze vorm gegeven aan educatie en voorlichting. Door vrijwilligers en beroepskrachten wordt er bijzonder enthousiast aan gewerkt. Met het noemen van het Dwingelderveld als voorbeeld wil ik eigenlijk een pluim uitreiken aan allen die in de diverse nationale parken in dit werkterrein bezig zijn. Het is onmogelijk om een compleet overzicht te geven van alle soorten en vormen van educatieve activiteiten in Nationale Parken, zoals wandelingen, excursies, veldwerk, werkdagen en cursussen.

Ik heb al gezegd dat er wat dit betreft hard en enthousiast wordt gewerkt. Dat sluit echter niet uit dat nog verbetering en verdere ontwikkeling mogelijk is en dat steeds gewerkt zal dienen te worden aan het ontwikkelen en vervolgens in stand houden van duidelijke structuren.

De thans gevolgde aanpak geeft op het eerste gezicht echter reeds zodanige resultaten dat vertrouwen in de toekomst gerechtvaardigd is. Toch blijven er nog een aantal wensen over. Voor de volgende wensen vraag ik speciale aandacht. De eerste wens betreft het op de hoogte blijven van wat op educatie- en voorlichtingsgebied gebeurt in de diverse nationale parken. Nu het aantal parken toeneemt wordt dit minder eenvoudig en groeit de behoefte aan een goed monitorings-systeem. Over een zinvolle aanpak hiervan wordt, voor zover mij is medegedeeld, overleg gevoerd met het IKC-NBLF. Persoonlijk ben ik van mening dat een hanteerbaar en betrouwbaar systeem snel van start zou moeten gaan. Dit is slechts goed mogelijk wanneer het Departement bereid is daar ook de nodige financiële middelen voor vrij te maken.

Mijn tweede wens heeft betrekking op het verstevigen van de structuren voor natuur en milieu-educatie rond de nationale parken. Daarbij dienen de parken gezien te worden in het bredere perspectief van de Natuur- en Milieueducatie in Nederland. Zij spelen daarin steeds meer een duidelijke specifieke rol. Dit geldt ook voor de in de nationale parken aanwezige bezoekerscentra.

Ik ben ervan op de hoogte dat momenteel binnen de Directie NBLF wordt bestudeert op welke wijze de kwaliteit van de Natuur- en Milieu-educatie in Nederland kan worden verbeterd. De ontwikkeling van een netwerk-systeem waaraan door het Departement wordt gewerkt lijkt mij daarvoor inderdaad een noodzakelijke voorwaarde.

De realisering van een educatief netwerk van bezoekerscentra heeft dan ook mijn volle ondersteuning. Het is mijn overtuiging dat het IVN bij het uiteindelijk functioneren van een educatief netwerk een waardevolle functie kan vervullen. Ik dring er bij het Departement op aan de ontwikkeling van een educatief netwerk ook financieel mogelijk te maken. De kwaliteitsverhoging en de hogere efficiency die van het functioneren van een netwerk mag worden verwacht zullen de

investerings mijns inziens ruimschoots rechtvaardigen.

Tenslotte hoop ik dat het departement wil doorgaan op de weg die is ingeslagen met de vandaag gepresenteerde projecten. Weliswaar zijn deze uitgevoerd door het IVN - en daar heb ik veel waardering voor - maar dat was zonder extra subsidie niet mogelijk geweest. Er is een educatief programma ontwikkeld voor brugklassen en er is aan deskundigheidsbevordering van vrijwilligers en beroepskrachten gewerkt, maar er zijn nog tal van doelgroepen waarvoor nog geen of weinig programma's beschikbaar zijn en dus ontwikkelwerk nodig is. Ik stel voor dat we hiermee doorgaan. Dank u voor uw aandacht.

BPeduc100

7/8/1992

Betekenis van beide projecten voor de ontwikkeling van natuur- en milieueducatie.

mevr. G.W. van Montfrans-Hartman

Mijnheer de staatssecretaris, dames en heren,

In een landelijk ochtendblad deze week staat een hartverwarmende beschrijving van het werk van de 11-jarige Liam van Erkel in zijn schooltuin in Buitenveldert. De schooltuin is "zijn" tuin, waarin hij spelenderwijs leert over raapstelen, radijsjes en bloemen. Hij vindt tuinieren fantastisch.

Ook de posters, die hier zijn opgehangen, van de leerlingen van de 2^e klas MAVO uit Heemstede, geven een beeld van enthousiaste scholieren die met veel plezier kennis maken met de natuur, het nationale park Zuid-Kennemerland, in hun omgeving.

Concrete en praktische werkvormen in het werken met de natuur, in een goed opgebouwd lesprogramma, blijkt steeds weer, ook in deze projecten, een inspirerende en enthousiasmerende werking te hebben. Inspiratie en enthousiasme die voorwaarde zijn om te leren over de natuur. Een leren over de natuur dat voorts weer voorwaarde is voor het bewust worden van de natuurwaarden om je heen.

Natuurwaarden die niet vanzelfsprekend zijn, niet vanzelf veilig worden gesteld. De bescherming van de natuur vraagt een actieve participatie van de burger: in zijn eigen persoonlijk gedrag, in zijn accepteren van regels, in zijn bereidheid offers te brengen.

Het project Onderwijs en Nationale Parken heeft aangetoond dat ook in het Voortgezet Onderwijs een natuurgerichte NME perspectiefvol is en een bijdrage levert aan de verantwoorde omgang met de natuur. Eén van de belangrijke waarden van dit project voor de verdere ontwikkeling van NME, is dat overduidelijk blijkt dat binnen het reguliere onderwijs nog vele stappen moeten worden gezet vóór dat van "structurele inbedding" sprake is. Het onderzoeksverslag en de aanzet voor een implementatie-strategie bieden volop aanknopingspunten om serieus tot gelding te brengen in het sectorplan voor de NME voor het voortgezet onderwijs dat thans onder verantwoordelijkheid van de interdepartementale projectgroep wordt voorbereid.

Een tweede waardevolle betekenis van dit project is de onderbouwing van de noodzakelijke gekwalificeerde begeleiding en ondersteuning. Dat brengt mij naar het tweede project dat gericht is op de deskundigheidsbevordering van NME-werkers, vrijwilligers en beroepskrachten. Verschillende activerende werkvormen die tijdens excursies in natuurgebieden kunnen worden toegepast, werden met succes ontwikkeld en getest. Volwassenen en kinderen in een niet-schoolse situatie kunnen op die wijze betrokken worden bij de waarden van de natuur, bij de noodzaak daar ook zelf handelend en met mede-verantwoordelijkheid op te treden. In die hedendaagse NME gaat het niet sec om het leren van namen van planten of vlinders, (hoewel dat een nuttig element blijft); het gaat om de samenhang met de kwaliteit van onze leefomgeving; het doet een appèl op ieders verantwoordelijkheid.

Voor de natuur is -gelukkig- veel belangstelling: in 1991 gaven IVN-ers blijkens het jaarverslag 3.500 excursies voor ruim 100.000 mensen: weer meer dan de jaren daarvoor. Het ledental van Natuurmonumenten steeg naar enorme hoogte: méér dan 600.000 leden, waarvan velen kennis zullen willen nemen van "hun" natuurterreinen.

Voor die natuur- en milieueducatie in het veld zijn goed opgeleide gidsen en begeleiders nodig. Het project Deskundigheidsbevordering heeft voor die opleiding, voor de na- en bijscholing, concrete en op de actualiteit aansluitende hulpmiddelen ontwikkeld die op vele manieren hun weg zullen vinden naar trainingen en cursussen.

Betekenisvolle projecten derhalve voor de NME. Een NME die, meer dan ooit zelf betekenisvol is voor de realisatie van natuurbeleid.

Staat u mij toe over dat natuurbeleid nog enige woorden te zeggen.

In het Nationaal Natuurbeleidsplan worden als hoofdlijnen van beleid onder meer de realisatie van een ecologische hoofdstructuur, de instandhouding van een zo natuurlijk mogelijke verscheidenheid aan planten- en diersoorten én de vergroting van het draagvlak voor natuur(beleid) binnen de samenleving, beschreven.

Een beleidsplan dat op veler steun kan rekenen. Recentelijk is gebleken uit de rapportage van de Commissie Financiering Natuurbeleid (Van Vollenhoven), dat voor dat voorgenomen beleid de financiële middelen "bij lange na niet toereikend zijn". Tal van suggesties worden gedaan om die financiële problematiek op te lossen. Ik spreek de hoop uit dat het de staatssecretaris lukt voor de begroting 1993 de nodige extra financiële middelen voor het natuurbeleid te vinden binnen de rijksbegroting.

Naast middelen voor aankoop en beheer van natuurterreinen, voor regelgeving en toezicht, gaat het, conform het beleid ook om extra middelen die bijdragen aan een houding en gedrag van de nederlandse bevolking met positieve effecten op het behoud van natuur en landschap. Voorlichting en educatie zijn daarvoor wezenlijk, naast "instrumenten" als aankoop, beheer, regelgeving. In dat licht is een dit voorjaar aan de Regering uitgebracht WRR-rapport over "Milieubeleid: strategie, instrumenten en handhaafbaarheid" zeer verhelderend. Daarin wordt geconstateerd dat niet verbods- en gebodsbepalingen, met alle handhavingsproblemen van dien, moeten worden uitgebreid, maar dat een veel sterker accent moet worden gelegd op ondermeer informatie, overleg en overreding.

"De vele noodzakelijke gedragsveranderingen kunnen niet per decreet aan de samenleving worden opgelegd."

Een conclusie die naar mijn mening zeker ook voor het natuurbeleid geldt: goed geïnformeerde en medeverantwoordelijke burgers zijn een belangrijke basis voor elk op natuurbehoud gericht beleid.

Deze én andere NME-activiteiten dragen daar aan bij, waartoe een overheid die haar beleidsvoornemens ook financieel waarmaakt, belangrijke voorwaarden schept. Een landelijke inzet van de rijksoverheid is daarbij een blijvende noodzaak: deze projecten zijn een voorbeeld van een aanpak die bij een gedecentraliseerd beleid niet of nauwelijks mogelijk zou zijn geweest.

Het is mij een genoegen de zichtbare resultaten van beide projecten, deze twee projectmappen, u thans aan te bieden.

Natuur- en milieueducatie in Nationale Parken en andere beschermde natuurgebieden.

In de afgelopen twee jaar is intensief gewerkt aan de uitvoering van een tweetal projecten met betrekking tot natuur- en milieueducatie in Nationale Parken en andere natuurgebieden.

Het project 'Onderwijs in Nationale Parken' betreft een experimenteel ontwikkelingsproject gericht op brugklassen van het voortgezet onderwijs. In drie proefgebieden werden ervaringen opgedaan, waarbij tevens onderzoek werd gedaan naar de mogelijkheden die Nationale Parken bieden voor natuurgerichte natuur- en milieueducatie.

Het project 'Deskundigheidsbevordering natuur- en milieueducatie in natuurgebieden' omvatte de ontwikkeling en uitvoering van diverse trainingen en studiedagen voor voorlichters, educatief medewerkers en terreinbeheerders.

Beide projecten werden mogelijk gemaakt door subsidies van het Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij en de enthousiaste medewerking van leerlingen, docenten, vrijwilligers en beroepskrachten NME, terreinbeheerders en vele anderen.

Onderwijs in Nationale Parken

Het project 'Onderwijs in Nationale Parken' is tot stand gekomen op basis van een advies van de Voorlopige Commissie Nationale Parken (VCNP) inzake een 'onderwijsgericht aanbod NME, een benadering vanuit Nationale Parken' (maart 1990).

Centraal in dit project staat de experimentele ontwikkeling van een natuurgerichte NME vanuit het nationale parkenbeleid, specifiek gericht op brugklassen in het voortgezet onderwijs en aansluitend bij het vak biologie. Het project beoogt hiermee vooral het verkrijgen van kennis en inzicht ten behoeve van de verdere ontwikkeling van een natuur- en milieueducatief aanbod met een natuurgerichte inhoud.

De directe doelgroep van het project zijn leerkrachten biologie in het voortgezet onderwijs, leerlingen van brugklassen, educatief medewerkers, NME vrijwilligers, provinciale consultants NME en leden van overlegorganen in Nationale Parken, in het bijzonder van werkgroepen voorlichting en educatie.

Bij dit project zijn in een drietal proefgebieden lessen 'op zoek naar de natuur' ontwikkeld en in de praktijk getest.

Deze leeractiviteiten zijn in een onafhankelijk onderzoek, dat is uitgevoerd door mevr. dr. M.J.A. Margadant-van Arcken, op wetenschappelijk verantwoorde wijze beschreven.

De beschrijving van de opzet van het project, het onderzoeksverslag, diverse suggesties en aanbevelingen en de leerlingboeken en en docentenhandleidingen zijn opgenomen in één verzamelband 'op zoek naar de natuur'.

Deskundigheidsbevordering natuur- en milieueducatie in natuurgebieden

Centraal in dit project staat de deskundigheidsbevordering inzake natuur- en milieueducatie in Nationale Parken en andere natuurgebieden. De directe doelgroepen van het project zijn boswachters en toezichthouders, beheerders van bezoekerscentra en musea, vrijwilligers, educatief medewerkers, (provinciale) consultants NME en leden van overlegorganen in Nationale Parken, in het bijzonder de werkgroepen voorlichting en educatie.

Dit project betreft feitelijk 'fase 1', waarbij een nadruk is gelegd op 'werkvormen, methoden en technieken'.

De basisopzet van het project bestond uit een jaarlijkse studiedag, de ontwikkeling van materialen voor training en opleiding en meerdaagse trainingen.

De ontwikkelde materialen werden alle uitvoerig getoetst in de praktijk, doorgaans tijdens regionale trainingen.

Dit praktische ontwikkelingswerk heeft ervaringen én producten opgeleverd die een goede basis vormen voor na- en bijscholing met betrekking tot NME in Nationale Parken en andere natuurgebieden.

Er werden twee landelijke studiedagen georganiseerd, in 1990 over voorlichting en educatie bij natuurgerichte recreatie' en in 1991 over 'evaluatie van natuur- en milieueducatieve activiteiten'. Ten behoeve van de studiedagen werden readers samengesteld en van de studiedagen zijn verslagen gepubliceerd.

Voorts vond de ontwikkeling en uitvoering van een aantal trainingen plaats.

Voor nieuwe werkgroepen voorlichting en educatie werd een opstartcursus ontwikkeld en een bijbehorend informatieboek vervaardigd.

Er vonden nascholingscursussen plaats voor excursieleiders op het gebied van werkvormen. Aan de hand van deze trainingen is een cursuspakket ontwikkeld voor nascholing, inclusief een videoband met leersituaties en een handleiding bij de video.

Tot slot is een nascholingscursus 'Milieu in de natuurexcursie' ontwikkeld, die in een aantal praktijksituaties is getoetst.

Producten

Hieronder worden de verschillende producten van beide projecten op een rij gezet.
De uitgaven zijn telefonisch of schriftelijk te bestellen bij het
IVN, vereniging voor natuur- en milieueducatie, Postbus 20123, 1000 HC Amsterdam,
telefoon 020-6228115.
Alle vermelde prijzen zijn exclusief verzendkosten.

- * **Op zoek naar de natuur.**
Verslag van een experimenteel programma 'onderwijs en Nationale Parken' voor brugklassen in het voortgezet onderwijs.
Bestaande uit projectbeschrijving, onderzoeksverslag, ervaringen vanuit de projectpraktijk, leerlingboeken, docentenhandleidingen en diskette; in één verzamelband.
Prijs f 55,-
- * **Verslag studiedag 'voorlichting en educatie bij natuurgerichte recreatie'.**
Teksten van inleidingen, verslagen van de workshops en een verslag van een vooronderzoek t.b.v. de studiedag.
Prijs f 7,50
- * **Verslag studiedag 'evaluatie van natuur- en milieueducatieve activiteiten'.**
Teksten van inleidingen en beschrijving van verschillende evaluatie-methoden.
prijs f 7,50
- * **Voorlichting en educatie in Nationale Parken.**
Een informatief cursusboek voor leden van werkgroepen voorlichting en educatie in Nationale Parken.
Prijs f 10,-
- * **Cursus excursies leiden.**
Handleiding voor het opzetten en uitvoeren van een (korte) cursus excursies leiden en een beschrijving van 20 cursusactiviteiten. Specifieke aandacht voor werkvormen.
Prijs f 10,-
- * **'U kunt me nog meer vertellen'**
Videoprogramma voor scholing in het rondleiden.
Videoband met leersituaties (20 minuten) en een handleiding met suggesties voor gebruik van de videoband.
Prijs handleiding f 10,-
Prijs videoband f 100,- (levertijd 2 maanden)
De videoband is ook te leen bij alle provinciale consulentschappen NME en bij het IVN Amsterdam.
- * **Cursus milieu in de natuurexcursie.**
Handleiding, beschrijving van leertaken, werkbladen en achtergrondinformatie voor het opzetten en uitvoeren van een nascholingscursus voor excursieleiders rond het thema 'het milieu van de natuur'.
Verschijnt eind 1992.
Prijs: nog niet bekend.
- * **Verzamelmap voor cursusmaterialen excursies.**
Ringband (zonder inhoud) voor het opbergen van de diverse (deels nog te verschijnen) materialen voor training en opleiding van excursieleiders.
Prijs f 10,-

Het IVN, vereniging voor natuur- en milieueducatie is een landelijke vereniging van vrijwilligers en beroepskrachten die zich bezig houdt met activiteiten op het gebied van natuur- en milieueducatie. Op de provinciale consulentschappen en op het landelijk bureau bieden medewerkers van het IVN ondersteuning bij het ontwikkelen en uitvoeren van natuur- en milieueducatieve activiteiten.

IVN, vereniging voor natuur- en milieueducatie
Plantage Middenlaan 2c
Postbus 20123
1000 HC Amsterdam
telefoon: 020-6228115

